



## Dierenliefde van Jaime en Carmiña

Onze burens in Trabada in Spanje houden van dieren. Ze hebben in elk geval veel verschillende soorten. Elk jaar bezoeken we Carmiña en Jaime even, al is het maar om hem te bedanken omdat hij het onkruid rond ons huis heeft weggemaakt. Hij is sinds een paar jaar gepensioneerd, maar het stel houdt nog een paar koeien, varkens, kippen en een ezelt.

Bij de ingang van de keuken, aan het einde van de stal, hangt een vogelkooitje met een door Jaime zelf gekruiste, volop fluitende kanarie.

Terwijl wij en Carmiña de drie keukenstoelen bezet houden en Jaime tegen het aanrecht staat, gaat het even over ons huis - waar nog geen deuren en ramen in zitten. Ook water en elektriciteit zijn afwezig. Het wordt weer tijd om te maaien.

Al en toe valt er een stilte.

Maar als we het over hun dieren krijgen is Jaime niet meer te stoppen.

Hij is een groot kenner van vogeltjes. Veel vogeltjes vangt hij zelf. Met puttertjes gaat dat zo: hij pakt het nest met jonge vogeltjes uit de boom, doet het nest in een kooi en zet die kooi terug in de boom. De moeder blijft de jongen door de tralies heen gewoon voeden. Na een

Ze slaat de jonge varkens met kool op de kop tot ze rustig zijn

tertjes groot genoeg zijn om uit te vliegen, haalt hij de kool uit de boom en hangt hem thuis op. Wij knikken gefascineerd, maar

we vinden het ook wreed. Niet helemaal terecht, want elders in Spanje - en in Nederland - worden vogeltjes gevangen door ze te lokken naar plekken die met lijn zijn ingesmeerd. Dat (en het ringen) kost de zangvogeltjes vaak hun pootjes. Bij Jaime heeft nooit een vogeltje een poot gebroken.

We wijzen op de Turkse tortels die we uit het keukenraam bovenop een laag schuurtje zien ziften. 'Mooi', zeggen we. 'Leuk.'

'Ja, die vangen we ook. Ze vliegen vanzelf de kooien met voedsel in.' En dan? 'Dan eten ze ze op.'

Buiten mogen we, gevolgd door twee honden en een paar katten, ook de konijnen zien in hun hokken. Die zijn al flink vetgemest, constateren we.

We lopen weer door de stal naar de andere uitgang. De varkens gillen en klapperen tegen de kleppen van de hokken.

'Jaja, rustig, rustig!', schreeuwde Carmiña terug. Ze pakt een paar lange stroken kool, slaat de jonge varkens ermee op de kop tot ze rustig zijn en gooit de stroken in het hok. Dan begint ze met een strook groente in te slaan op het achterste van de moeder. 'Opstaan, opstaan, hup, hup, hup.' Moelzaam komt het beest overleind. 'Ze heeft zwakke achterpoten', verklaart Carmiña, terwijl ze de kool het hok ingooit. 'Ze moet af en toe staan en lopen.' Dan schreeuwt ze opnieuw: 'Hup, schiet op, eten, hup!'

Ik hoor toch echt mededogen, compassie, liefde in haar stem.

Caspar Janssen is verslaggever van de Volkskrant.

Cover: detail van een foto van Korrie Besems. De wijk Kochoven in Tilburg.

# Spatmoderne grachtenpandjes

Nederland stond lang bekend om zijn strakke modernistische architectuur. Fotografe Korrie Besems legde de opmars van een tegenbeweging vast. Veilig en vertrouwd in je retro-woning.

Door **Marc van den Eerenbeemt**



Vanaf links: Nieuwbouw in Brandevoort bij Helmond, Nieuwe Vissershop in Zaandam en De Woerd in Utrecht. Foto's

Op de foto van Korrie Besems valt ongenadig hard licht over de gevel van het huis aan de Hopstraat in Zaandam. De fotografe heeft het boekhuis afgebeeld tegen een bijna strak blauwe lucht, als een decorstuk voor menselijk leven.

De rode dakpannen van het huis zijn in de stijl van de Amsterdamse School diep doorgetrokken over de punt van het huis. Het ontwerp doet uiterst vertrouwd aan, maar toch is de woning nog geen vijf jaar oud.

Het hoekhuis in Zaandam is een van de hoofdrolspelers in het boek *Verzonnen verleden* van fotografe en kunstenaar Besems, die zich heeft toegelegd op het vastleggen van stedelijke landschappen. Daarin toont zij de onuitputbare opkomst van de 'retro'-architectuur in Nederland. Het boek werd genomineerd voor Best Photography Book Award van PffotoEspaña, het vorige week afgesloten fotografie-evenement in Madrid.

De bewoonster van het huis aan de Zaan, gepensioneerd ambtenaar Irene Goezinne, houdt eigenlijk meer van moderne architectuur, vertelt ze in haar woonkamer met uitzicht op de Zaan. Maar de locatie deed het hem, met het druk bevaren Zaanse water voor de deur, alsmede de gezelligheid in de afgebroken en weer opgebouwde volksbuurt het Hop.

Aan het einde van de rij huizen waarin Goezinne woont hebben de architecten van het Amsterdamse Heren 5 een hoekige, moderne woonwoning opgetrokken van zeven verdiepingen. 'In dezelfde steen, waardoor het toch goed bij elkaar past', zegt zij. 'Oud en nieuw bij elkaar.' Waarbij zij haar eigen huis, dat van binnen nog steeds fonkelnieuw oogt, gevoelsmatig al rekent tot 'oud'.

De huizen van het Vissershop, een oude arbeiderswijk, werden tussen 2003 en 2006 gebouwd nadat de oude woningen wegens verzakking moesten verdwijnen. Vakwebsites

Bouwwereld schreef over het project: 'Het bijzondere is dat er een nieuwbouwwijk is gekomen met het karakter van de oude gesloopte wijk, zonder een kopie ervan te zijn. De Vissershop is nieuw maar toch vertrouwd, modern met een knipoog naar het verleden, regio-specifiek bouwen avant la lettre.'

Mag het in de Zaanse wijk niet ontbreken aan historische context, dat is wel te zeggen van veel andere van de 32 bouwwerken die Besems fotografeerde. De wijk Brandevoort in Helmond, in het boek vertegenwoordigd met een 'historisch' stadspanorama, is een van de bekendste voorbeelden. Gemodelleerd naar een oud vestingstadje staat de wijk op voormalige landbouwgrond nabij Eindhoven 'alsof het er altijd al was', zoals de projectontwikkelaar zegt.

Besems fotografeerde een hoekje in De Woerd in Utrecht, waar stad en stratenplan organisch lijken te zijn gegroeid, in plaats van in een keer te



uit 'Verzonnen verleden' van Korrie Besems.

zijn neergezet op de tekentafel. De woningen verschillen van elkaar in vorm, maar zijn trouw aan de oude stijl, alsof in de loop der eeuwen huis na huis is aangeslibd. Alleen de grote raamvoering, mogelijk gemaakt door de uitvinding van het dubbelglas, verzaakt dat het gaat om nieuwbouw. Ook hier lijken de bewoners (vrouw met kind ontmoeten in een uithoek van de foto jongetje) voor de fotografe slechts te dienen als decoratie, als slachtoffers van hun eigen hang naar vroeger en veilig en vertrouwd. Het is het publiek bij wie de oude nieuwbouw zeer geliefd is.

De wijk was al voor de eerste spade de grond inging een frontale aanvaring met de heersende opvattingen over 'goede' architectuur. Nederland is al decennia een broedplaats van het modernisme in de architectuur, waarbij vernieuwing voorop staat. Daar oast een 'Antog

Pleek'-architectuur bij, met ontwerpen uit de oude doos. Die onwielendheid van de vakwereld is aan het slijten, stelt NRC-journalist Bernard Huismans in een afsluitend artikel in het boek. Ook oude tegenstanders laten nu neotraditionalistische ontwerpen van hun tekentafel rollen.

Bij Besems zijn de retro-huizen soms getrouwe kopieën van oud-bouw, zoals de 'oud-Friese' trapgevels in het Friese Oostmahorn en de groene Noord-Hollandse dakpunten in Volendam. Voor de grote 'jaren der-tig'-villa's in Tilburg is evenmin veel moeite gedaan om het genre opnieuw uit te vinden.

Ook zijn er de frivole interpretaties, zoals de nieuwbouwkastelen van Haverley nabij Den Bosch of met olieke slakken gedecoreerde huizen in Arnhem. Sommige van de ontwerpen zijn ronduit exotisch, zoals de witte 'Victoriaanse Amerikaanse' watervilla's in Den Bosch.

Vernieuwend in hun soort zijn de



## Vorig leven

'Ik Den gaan wonen in een vorig leven. Het maakt me weinig uit van wie verleden is gul als een voorraadkast van vormen kleuren beelden klaar voor nieuwbouw.'

Fragment van een gedicht van Ingrid Hyyet in besproken boek.

'grachtenpandjes' op het Amsterdamse Java-eiland uit 2006, ontworpen door verschillende architecten. Ze zijn spatmodern, maar voor wie de Amsterdamse grachten kent zeer vertrouwd in hun maatvoering.

Soms is een detail genoeg om een pand een geheel nieuw aanzicht te geven, zoals de springende vis op de top van de gevel van grachtenpanden in het Amersfoortse Vathorst, bedacht door Zeinstra Verbeek Architecten. De namen van de makers blijven in het boek overigens onvermeld. Die mag de lezer er zelf bij zoeken.

Besems stelde zich, toen zij in 2005 begon met het fotograferen van de retro-bouw de vraag 'hoe het mogelijk is dat juist in Nederland, het land van de ongebroken modernistische traditie in de architectuur, het neotraditionalisme kon uitgroeien tot zo'n wijdverbreid fenomeen.'

Haar uitgesproken documentaire stijl maakt wel duidelijk hoe zij denkt over deze ontwikkeling. Op haar web-

site: 'Uiteenlopende pittoreske voorbeelden uit de architectuurgeschiedenis lijken er onbekommerd gekopieerd en sommige locaties doen niet meer onder voor Disneyland. Projectontwikkelaars verkopen er 'beelden' die ouderwets, vertrouwd en vooral veilig ogen. Deze vorm van 'geschiedvervalsing' wordt in de markt gezet met pakkende slogans zoals 'De sfeer van toen met het comfort van nu.'

In haar volgende project, met de naam 'Vinexatie', gaat Besems op zoek naar borsingen van het 'Vinexatij' met het agrarische cultuurlandschap. Daar 's volgens de fotografe het 'ware gezicht' te vinden van het Nederlandse 'maakbaarheidsideaal', dat is uitgeroepen in een 'voortdurend en onnatuurlijk transformatieproces van Nederland.'

Korrie Besems: *Verzonnen verleden*. Episode Publishers, 140 pagina's; € 29,50 (ook in het Engels verkrijgbaar) ISBN 978 90 5973 1035.